

АМИР ҲАМЗА ШИНВОРИЙ ШЕЪРИЯТИДА АНТОНИМ СЎЗЛАР ТАҲЛИЛИ

ҚОРАБОЕВ САРДОР

Ўқитувчи, ТошДШИ

Аннотация. Ушбу мақолада Амир Ҳамза Шинворий шеъриятида тазод санъати, яъни антоним сўзларнинг қўлланиши таҳлил қилинган. Унда шоир газал ва рубойларида шеърнинг оҳангдорлигини таъминлаш, бадий савияси кўтариш учун антоним сўзлардан фойдаланилганлик маҳорати кўрсатиб берилган.

Таянч сўз ва иборалар: шеърият, бадий санъат, “тазод” санъати, антоним сўзлар.

Аннотация. В статье рассмотрено искусство “тазод”, то есть анализ использования слов-антонимов в поэзии Амира Хамзы Шинвари. В ней анализируется использование слов-антонимов для обеспечения мелодичности рубаи и газелей поэта.

Опорные слова и выражения: поэзия, художественное искусство, искусство “тазод”, антонимы.

Summary. This article analyzes the “tazod” art, which is formed by using antonym words, in the poetry of Ameer Hamza Shinwari. By using the antonym words for procuring fruitiness and raise artistic grade are reviewed by the author in this work.

Keywords and expressions: poetry, the literary art, the literary art of “tazod”, antonym words.

XX аср пашту адабиётининг ёркин вакили Амир Ҳамза Шинворий ўз ижодида бадий санъат турларидан унумли фойдаланганини кўрамиз. Унинг ғазалларида маънавий санъат ҳисобланган “тазод” санъатига бир қанча мисол келтириш мумкин. Шоир антоним сўзларни қўллаш орқали нафақат шеър маъносига таъсир кўрсатган, балки шеърнинг оҳангдорлигини ҳам таъминлаган, бадий савиясининг юкори даражада бўлишига ҳам эришган.

Ҳамза Шинворий “тазод” санъати сифатида қўллаган сўзлар орасида анъанавий, анъанавий-тасаввуфий “севги-муҳаббат” ва “нафрат”, “вафо” ва “жафо”, “вахдат” ва “қасрат”, “ғам-андух” ва “хурсандчилик”, “висол” ва “ҳижрон”, “дўст” ва “душман” билан бирга ноанъанавий ҳисобланган “илм” ва “жаҳолат”, “таракқиёт” ва “қолоқлик”, “мустамлакачи” ва “озодлик курашчиси” каби антоним сўзлар ҳам мавжуд. Шоир баъзан зид маъноли бўлмаган сўзларни ҳам тазод сифатида қўллай олгани таҳсинга сазовор.

تل تل ستم جفا كړه ، عناعت مه كوه
هم هيڅ نظر په ما د مرحمت مه كوه
برپردي مي او كه وژني هر چي ته كړي بڼه دي
هر څه كړه درله بڼائي خو نفرت مه كوه

[t'l t'l s'tam jafɒ k'ra, inoyat ma kava]
[ham hich nazar p' mo d' marhamat ma kava]

[prejda me av ka vajne har che t' k're sha dey]
[Har ts' k'ra dar l' shoyi xo' nafrat ma kava]

Таржимаси:

“Ҳамиша **ситам-жафо** қил, **иноят** қилма!
Ва ҳеч **марҳаматли нигоҳ** қилма!

Ташлаб кетсанг ёки ўлдирсанг, сен нима қилсанг ҳам яхши.

Нима қилсанг қил, лекин нафрат қилма!”

Одатда, “ситам”, “жафо” сўзларига адабий анъана бўйича антоним сифатида “вафо” сўзи ишлатилади. Биринчи мисрадаги “иноят” ва иккинчи мисрада келтирилган “марҳаматли нигоҳ” эса юкоридаги сўзларга унчалик зид маъно касб этмайди. Бу сўзлар (“иноят” ва “марҳаматли нигоҳ”)га антоним сифатида “этиборсиз қолдириш”ни бериш мумкин. Лекин шоир лирик қаҳрамони учун этиборсиз қолдиришнинг ўзи жафо билан тенг.

Қуйидаги рубойда эса Покистон ҳуқидаги паштунлар орасида мураккаб ижтимоий-сиёсий масала ҳисобланган тил маса-

ласи¹нинг содда ечимини кўрамиз. Унда ишлатилган антоним сўзлар ўйини ҳам қойилмақом. Унда шоир ўзлик олмошининг бир неча маъноларига антоним бўла оладиган сўзларни бир мисранинг ўзида (учинчи мисрада) зид маънода бера олган.

پردی په خپله خوله کښې څه ښکاري
وینا د بل په ژبه خوښه نه ښکاري
په خپله خوله پردی ژبه د بل خبرې
لږ فکر اوکره بد اوکه به ښه ښکاري

[paradey p' xp'la xula kshe ts' shkori]
[vayno d' b'l p' j'ba xvasa na shkori]
[p' xp'la xula paradey j'ba d' b'l xabare]
[lij fikr vuk a bad vuka b' sha shkori]

Таржимаси:

“Бегона (сўз) ўз оғзинг (тилинг)да қандай кўринади?

Бошқа тилдаги нутқ ёқимли туюлмайд,
Ўз оғзингда бегона тилдаги бошқа сўз,
Озгина фикр қил, қилган ёмон ишинг
яхши кўринадими?”

Ҳамза Шинворий тазод санъатини нафақат рубоийларида, балки ғазалларида ҳам маҳорат билан қўллай олган. Унинг қуйидаги ғазалида тазод санъатининг гўзал намунасига дуч келамиз:

بي شکه ما دغه خطا کړې ده
چه تا جفا کړه ما وفا کړې ده

[beshaka mo dag'a xato k're da]
[che to jafu k'ra mo vafu k're da]

Таржимаси:

Шубҳасиз, мен шуни хато қилганман,
Сен **жафо** қилганда мен **вафо** қилганман.

نن می په عمر ستا رضا کړې ده
چه می خپل مری لره دعا کړې ده

[n'n me p' umr sto r'zo k're da]
[che me xp'l marg lara dao k're da]

Таржимаси:

Бугун мен **умрим**да сени рози қилдим —
Мен ўз **ўлимим**га дуо қилдим.

تا که د ظلم انتہا کړې ده
ما په تسلیم کښې ایتدا کړې ده

[to ka d' zulm intiho k're da]
[mo p' taslim ke ibtido k're da]

Таржимаси:

Сен зулм қилишни **туғатганин**гда,
Мен таслим бўлишни **бошлаган**ман.

...

ژارم په دا چه ته ځندا نه کوي
خاندی په دا چه ما ژړا کړې ده

[jor'm p' do che t' xando na kave]
[xonde p' do che mo jaro k're da]

Таржимаси:

Йиглайман нега сен **хандон отмайсан**?
Мен **йиглаганим**да сен **кулиб** келгансан.

کومه وعده د ما دروغ گنې؟
کومه وعده دی په رښتیا کړې ده²

[kuma va'da d' mo darvag' gane]
[kuma va'da de p' rishtiyo k're da]

Таржимаси:

Менинг қайси ваъдамни **ёлгон** санайсан
Ўзинг қайси ваъдангни **рост**га айлантиргансан (амалга оширгансан).

Кўриниб турибдики, ғазалда бир-бирига зид сўзлар ўйини қойилмақом тарзда амалга оширилган. Ҳатто “мен” ва “сен” образларини ҳам антоним сифатида келтириш мумкин. Чунки “мен” образи жавокаш, хўрланган сифатида кўринса, “сен” образи бераҳм золим сифатида намоён бўлади.

Ҳамза ғазалларидан ташқари унинг рубоийлари, китъалари ва назмда ёзган бошқа замонавий жанрлардаги шеърларида ҳам бундай мисолларни топиш мумкин. Бу — шоирнинг пашту тилининг лексик имкониятларини яхши англай олганлиги ва ушбу имкониятлардан самарали фойдалана олганлигидан далолат беради.

¹ Чунки Покистон ҳудудидаги пашту тили давлат тили ҳисобланмайд.

² حمزه شنواری، غزونه، پښاور، ۱۹۵۶، ۶۵ مخ